

مجموعه مقالات زیبایی‌شناسی و فلسفه هنر

«۵»

درباب معیار ذوق

و

تراژدی

دیوید هیوم

مترجم: علی سلمانی

هنرگیشته

انتشارات فرهنگستان هنر

بهار ۱۳۸۵

Hume, David

هیوم، دیوید، ۱۷۱۱-۱۷۷۶ م

درباب معیار ذوق و تراز دی / دیوید هیوم؛ مترجم علی سلمانی. -- تهران: فرهنگستان هنر، ۱۳۸۵.

۶۹ ص. -- (مجموعه مقالات زیبایی‌شناسی و فلسفه هنر؛ ۵)

ISBN 964-8802-52-1

Of the Standard of taste and Tragedy.

عنوان اصلی:

۱. فلسفه، ۲. زیبایی‌شناسی -- متون قدیمی تا ۱۸۰۰. ۳. چشایی. الف. سلمانی، علی، مترجم، ب. فرهنگستان هنر جمهوری اسلامی ایران، ج. عنوان.

۱۹۲

B ۱۴۵۵ / ۹۳۴

۱۳۸۵

۸۵-۵۱۹۲ م

کتابخانه ملی ایران

هنرستان

انتشارات فرهنگستان هنر

درباب معیار ذوق

و

تراز دی

دیوید هیوم

مترجم: علی سلمانی

ویراستار: بابک محقق

طرح جلد: غلامرضا مهری

چاپ اول: بهار ۱۳۸۵

شمارگان: ۲۰۰۰ نسخه

لیتوگرافی و چاپ: بهمن

ISBN: 964-8802-52-1

شابک: ۹۶۴-۸۸۰۲-۵۲-۱

کلیه حقوق چاپ و نشر برای ناشر محفوظ است.

نشانی: تهران - خیابان ولیعصر - بالاتر از چهارراه امام خمینی (ره) -

نیش کوچه شهید حسن سخنور - پلاک ۱۵ - فرهنگستان هنر - تلفن:

۹-۶۶۴۸۵۸۶۸ - صندوق پستی: ۱۳۷۷-۱۳۱۴۵

WWW.honar.ac.ir

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۷	سخن ناشر.....
۹	مقدمه.....
۱۳	درباب معیار ذوق
۴۳	پی نوشتها.....
۴۵	فهرست اعلام.....
۴۷	واژه نامه فارسی به انگلیسی.....
۴۹	واژه نامه انگلیسی به فارسی.....
۵۱	درباب توازندی
۶۳	پی نوشتها.....
۶۵	فهرست اعلام.....
۶۷	واژه نامه فارسی به انگلیسی.....
۶۹	واژه نامه انگلیسی به فارسی.....

سخن ناشر

هنر حاصل ذوق، حس زیبایی‌شناختی هنرمند، تجربه‌ها و آموخته‌های اوست. هنرمند در این مسیر، در تعامل با هنر و دانش اقوام و ملل دیگر، بر غنای تجربه خود می‌افزاید و افق دید خویش را می‌گستراند. از این رهگذر آثار و اندیشه‌های هنری به منصه ظهور می‌رسد و میراث هنری شکل می‌گیرد. این میراث هنری جلوه تلاش هنرمندان، اندیشمندان و انسانهایی است که در آفرینش اثری زیبا سهم داشته‌اند. در واقع، آنچه به منزله دست‌ساخته‌ای انسانی در قالب بنایی عظیم، مجسمه‌ای زیبا، تابلوی نقاشی‌ای چشم‌نواز و خطوط اسرارآمیز خودنمایی می‌کند، تحت تأثیر انگاره‌ها و اندیشه‌های رایج در تمدنهای گوناگون بشری است. مهم آن است که این میراث شناخته شود و ابعاد گوناگون هنری، فلسفی، تاریخی، جامعه‌شناختی، انسان‌شناختی و... آن تحلیل و بررسی شود.

بر همین اساس، فرهنگستان هنر می‌کوشد بر مبنای رسالتی که در نشر، ترویج و حمایت از هنر بر عهده دارد، علاوه بر برپایی همایشهای بین‌المللی، هم‌اندیشیها و نمایشگاههای مختلف، با انتشار مجموعه آثاری در حوزه‌های گوناگون هنر پاسخگوی نیاز هنرمندان و محققان باشد.

بررسی آرای اندیشمندان برجسته‌ای که به نگارش در قلمرو هنر

پرداخته‌اند، از جمله حوزه‌های مهمی است که انتشارات فرهنگستان هنر بدان اهتمام می‌ورزد. در این چارچوب نشر ترجمه فارسی دو مقاله از دیوید هیوم در دستور کار انتشارات فرهنگستان قرار گرفت.

کتاب حاضر متشکل از دو بخش مجزا است که بخش نخست به مقاله «درباب معیار ذوق» و بخش دیگر به مقاله «درباب تراژدی» می‌پردازد. این مقالات برگرفته از کتاب «درباب معیار ذوق و مقالات دیگر»^۱ هیوم است.

امید است انتشار چنین مباحثی برخی کاستیهای موجود را در زمینه منابع آکادمیک زیبایی‌شناسی و فلسفه هنر مرتفع کند.

انتشارات فرهنگستان هنر

بهار ۱۳۸۵

1. David Hume, *Of the Standard of Taste, and Other Essays*, ed. John W. Len, third printing (U.S.A: THE BOBBS-MERILL COMPANY, INC., 1965), PP.3-24 & 22-37.

مقدمه

«در باب معیار ذوق» و «در باب تراژدی» از جمله مهمترین و مؤثرترین مقاله‌های هیوم در مورد معیار و قواعد هنر و تراژدی است که نقشی انکارناپذیر در شکل‌گیری تئوریهای بعد از وی (عصر روشنگری به بعد) دارد. دیدگاه هیوم در مورد ذوق را باید در پیوند با کل پیکره فلسفه او مد نظر قرار داد. از نظر هیوم زیبایی را باید در احساسات انسان بجوئیم؛ زیبایی در خود اشیا نیست، بلکه در ذهنی است که در مورد اشیا تأمل می‌کند. زیبایی احساسی متعلق به ذوق است. آنچه در نگاه کردن به یک شیء یا اثر مورد تأمل قرار می‌گیرد، انطباعات و تصوراتی است که خود شیء را در ذهن حاضر می‌کند؛ در واقع این انطباعات، احساس یا انفعال ملایمی را به وجود می‌آورد که همان زیبایی است. گفتن این که زیبایی کیفیتی در خود اشیا نیست، همانند این است که بگوییم زیبایی یک انطباع ثانوی است.

هیوم به تأسی از فلسفه مدرن، که میراث گالیله و دکارت است و ویژگیها یا کیفیات زیبایی‌شناختی را همانند ویژگیها یا کیفیات اخلاقی، سوژکتیو می‌داند. سوژکتیو بودن کیفیات مزبور و احکام مربوط به آنها به این معنی است که زیبایی کیفیتی وابسته به احساس انسانی است. از نظر هیوم تحویل کیفیات زیبایی‌شناختی به احساس انسان، به هیچ وجه به شخصی یا خصوصی شدن احکام زیبایی‌شناختی منجر نمی‌شود. زیرا

احساسی که مد نظر اوست، نه احساس یک شخص خاص، بلکه احساس رایج و مشترک در سرشت کل انسانهاست.

یکی از آرزوهای عصر روشنگری دستیابی به قواعد عمومی ماهیت یا سرشت انسانی بود. هیوم نیز همین رؤیا را در سر داشت. از نظر او همه علوم نسبتی با سرشت آدمی دارند. منطق، با مبادی و فعالیت‌های قوه تعقل و با طبع تصورات سروکار دارد و اخلاق و زیبایی‌شناسی با ذوق و عاطفه. هیوم بر آن بود که روشهای علم نیوتنی را تا حد ممکن بر طبیعت آدمی تعمیم دهد و کاری را که لاک، شافتمبری، هاجسن و باتلر آغاز کرده بودند، گسترش دهد. هیوم در مقاله اول این کتاب در پی یافتن معیار ذوق یا قانونی است که بر مبنای آن بتواند احساسات مختلف انسانها را سازگار کند. یکسانی سرشت و ماهیت انسانی پرداختن به ملاک ذوق را ممکن می‌سازد. البته ممارست، مقایسه و توسل جستن به آثار برجسته‌ای که تحسین اکثریت را به خود جلب کرده‌اند، برای رسیدن به معیاری که مبنای آن سرشت تمام انسانهاست، ضروری می‌باشد. هر نوع نقص و ناهنجاری در اندام انسان و هرگونه تعصب و پیشداوری سبب می‌شود که دستیابی به معیار ذوق و قضاوتی سالم ناممکن شود.

از نظر هیوم یکی از شرایط لازم برای قضاوت صحیح در مورد اثر هنری، ارتباط تنگاتنگ احساس و عقل است. براین اساس عقل و فعالیت آن برای ذوق ضروری است. همه آثار برجسته، محصول رابطه متقابل و تطابق اجزا است و دارای غایتی خاص که تنها به یاری فاهمه یا عقل می‌توان به تطبیق اجزا و تشخیص غایت نایل شد و قضاوت صحیح در مورد اثر ارائه داد.

با این‌که هیوم معتقد است که ما با توسل به نوعی تحقیق استقرایی

می‌توانیم قواعد یا معیارهای حکم ذوقی را مشخص کنیم، اما از نظر وی همواره حیطه‌هایی وجود دارند که در آن ذوق با وضعیت فیزیولوژیکی اشخاص، خلق و خو و آداب و رسوم پیوند می‌خورد. در این حیطه‌ها نمی‌توان با استدلال، کاری از پیش برد، زیرا در مورد امور مزبور هیچ معیار عینی‌ای در دست نیست که با آن اختلافات را به‌طور عقلانی حل کرد.

مسئله‌ای که هیوم در مقاله «در باب تراژدی» به آن می‌پردازد مسئله‌ای قدیمی و ریشه‌دار است که بلافاصله با مطالعه فن شعر ارسطو به ذهن متبادر می‌شود. چگونه انفعالات نامطلوبی که با مشاهده یک تراژدی در شخص ایجاد می‌شود، نهایتاً التذاذی وافر در پی دارد؟ چرا همان موضوع ترسناک و دردناک که در تراژدی خوشایند است، در عالم واقع سبب آشفتگی و اضطراب می‌شود؟ از نظر هیوم، در تراژدی ما با نوعی دروغ مواجه هستیم که آگاهی ما از همین مسئله سبب تخفیف و کاهش درد و تبدیل آن به لذت می‌شود. علاوه بر دروغ و کذب، بیان بلیغ و فصیحی که تصاویر هولناک را بازنمایی می‌کند، افسون خیال و این‌که تراژدی نوعی تقلید است و تقلید فی‌نفسه مطلوب است، سبب تبدیل جریان درد و رنج به لذت می‌شود.

اگر اعمال بازنمایی شده در تراژدی بیش از حد خونین و خشونت‌بار باشد، نیروی بیان یا فصاحت و افسون خیال به کار برده شده سبب افزایش غم و اندوه ما می‌شود. برای جلوگیری از این کار باید احساسات ناشی از دلسوزی و همدلی با برخی از تأثرات مطلوب متلاطم شود.

در پایان بر خود لازم می‌دانم از همسرم به‌خاطر تمام مساعدتهایش سپاسگزاری کنم؛ همچنین از ویراستار محترم که زحمت مقابله و روانتر

نمودن متن حاضر را برعهده گرفت و از دوست بزرگوارم جناب آقای
علایی به خاطر زحمت مقابله مجدد برخی از بخشها. با این حال
مسئولیت تمامی خطاهای راه یافته در متن از آن مترجم است.